Museenes samfunnsrolle

-rapport fra ABM-konferansen 2010. Ettertanker

INGER JOHANNE LYGØ*

I to hele dager var et stort antall norske museum- og arkivinteresserte samlet til ABM-konferansen 2010.¹ Tema for konferansen var ABM-institusjonenes samfunnsrolle. Det statlige organet ABM-utvikling (Arkiv, Bibliotek, Museum) hadde tatt på seg spandertrøya, invitert til fest og faglig inspirasjon i den store salen på Hotell Plaza i Oslo. Ute var det en vakker høstdag, skarp luft, lav sol og løv som falt fra trærne. Inne var det mørkt, veldig mørkt.

Stein Slyngstad, direktør for ABM-utvikling, åpnet konferansen. Han bygde opp sin tale rundt visjonen for det statlige organet ABM-utvikling, opprettet i 2003, "Kunnskap og opplevelse for alle". I løpet av de sju årene ABM-utvikling har eksistert, har de ansatte arbeidet nettopp for dette. De har samordnet og styrket det norske museum-, arkiv- og bibliotekvesenet, iverksatt nye og nyskapende prosjekter særlig på formidlingsiden, og de har vært opptatt av digitaliseringens nye muligheter både i samlingsforvaltning og formidling. ABM-utvikling har vært et utviklingsorgan i ordets videste forstand. Ansatte har reist over hele landet blitt kjent med feltet og feltets aktører. ABM-utvikling bidro til at museumsreformen ble gjennomført (en reform som gikk ut på å slå sammen små og store museer til

større enheter), de har bidratt til å styrke institusjonene faglig og administrativt, men ikke minst har ABM-utvikling satt fokus på publikum. Publikum var da også tema som gikk igjen i mange av foredragene. Det kan se ut som om ABM-institusjonenes samfunnsrolle i 2010 først og fremst handler om å inkludere publikum, (hvem de nå enn er). La publikum – brukerne – komme til orde ikke bare som besøkende, men med egne stemmer, med egne personlige fortellinger.

Konferansen var organisert i plenumsforedrag først og sist i programmet, tre menn i begge bolker, med parallelle sesjoner midt i programmet. Her fikk også kvinner slippe til som foredragsholdere. Første dag vekslet jeg mellom sesjoner, mens dag to fulgte jeg hele sesjonen med den kanskje litt introverte titte-

92 len for nordiske lesere – ”Hiv mannskiten – samlingenes plass og status”.

Hele konferansen kan lastes ned på ABM-utviklings hjemmesider. Når konferanser som dette gjøres tilgjengelig digitalt, hva er da poenget med å tilbringe to hele dager på seminar? Kan det overhode forvares at over 250 ansatte fra en ganske fattig sektor bruker arbeidsdager eksklusiv reiseutgifter og seminaravgiften på hele 3500 norske kroner, på en konferanse?

I denne anmeldelsen vil jeg trekke fram at det kan forsvares. Jeg vil legge vekt på betydningen av å være tilstede for å føle og følge med på stemningen, men ikke minst responsen fra publikum, fra de andre i salen. Slik blir det nesten som et feltarbeid, og i det følgende vil jeg beskrive hvordan jeg opplevde disse to dagene på Hotell Plaza. Det er en subjektiv beskrivelse av konferansen, og det er museene som er mitt hovedanliggende.

Først vil jeg slå fast at ABM-konferansen 2010 var særdeles vellykket og inspirerende. Det tror jeg sikkert at også arrangørene har fått som tilbakemelding. De fortjener en stor takk for at de hentet inn så mange foredragsholdere fra utlandet, og særlig var Storbritannia godt representert, men det er vel også der man har kommet lengst med publikumsutvikling? Et ord som i det siste er blitt aktuelt i norsk kulturpolitikk og som ABM-utvikling har arbeidet aktivt for å utvikle. Publikum sto også sentralt i plenumsforedraget etter Slyngstad: ”The role of museums in society”.

David Flemming ved nasjonalmuseene i Liverpool, gjorde seg til talsperson for et museumsbegrep som involverer, utfordrer og provoserer. Samfunnsrollen er knyttet til i hvilken grad museet engasjerer. Museene er til for noen. Da må også museene ha kunnskap og kjennskap til omgivelsene de agerer i. Beva-

ring og forskning er ei det viktigste. Han snakket om det ”socially responsible museum” som er et museum som bryr seg. Men det er også et museum som har beveget bort fra den tradisjonelle objektfokuseringen mot et mer dynamisk museumssyn. I et ”socially responsible museum” står fortellingene og ikke tingene, i fokus.

Et slikt museumssyn kom fram i flere av innleggene blant annet til David Spence i den parallelle sesjonen ”Kjenner vi brukarane”. Han gjorde rede for hva Museum of London Docklands har gjort for å integrere minoriteter. Foredraget vakte begeistring og i de parallelle sesjonene var det mer rom for spørsmål og kommentarer fra salen.

Dag to startet med parallelle sesjoner. Deltakerne kunne velge mellom å følge sesjonen ”Slepp samlingene fri – på ordentlig” (for øvrig en oppfølger fra dagen før) eller sesjonen om ”Mannskiten” – et ord som ble brukt som metafor på samlingene. Skal vi bry oss om den eller kaste dem ut?

Jeg fulgte som nevnt den siste. Den startet med et foredrag av amerikaneren Steven Conn. Han hadde fått i oppdrag å svare på spørsmålet om museer fremdeles trenger tingene (Do Museums still Need Objects, for øvrig tittel på hans siste bok). Men isteden for å svare på spørsmålet, tok han utgangspunkt i to sentrale epoker i amerikansk museumshistorie, to ”golden age of museums”, og viste hvordan museene og med det også tingene, har endret status.

Den første perioden startet med etableringen av de store nasjonale museene på slutten av 1800-tallet og den andre er den perioden vi er inne i nå (og har vært det i de siste om lag 25 år). I den siste perioden blir museer etablert som signalbygg for byer og steder, og publikum strømmer til museene som aldri før.

Mens den første perioden var den store perioden for samlingene – det handlet om organisering av kunnskap i ulike avdelinger i naturhistorie, kunsthistorie og antropologi og etnografika, har samlingene fått mindre eller en annen betydning i den siste. Tingene er ikke så viktige, museene har mer blitt møteplasser. Publikum har vendt blikket bort fra samlingene til aktiviteter som konserter og liknende og hvor også kafeen og museumsbutikken er blitt viktig.

Foredraget var kanskje det mest vitenskapelige av alle, men så kom Conn også fra et universitet (Ohio State University) og representerte historikeren og forskerens blikk og analyser. Det var interessant å få innblikk i amerikanske forhold, det ble nesten som en reise til de store fantastiske museene langt bort fra den norske litt mer spinkle museumsvirkelighet. Overført på norske forhold hvor de fleste museer ikke startet med en samling, men med en ide og et engasjement, kan man kanskje spørre om ikke museene også tidligere har vært møteplasser? Leter man i den historien finner man at ikke bare samlingene, men også opp- og arrangementer av ulike slag har vært viktige publikumstiltak ved norske museer. Det interessante er at det var før museene ble såkalt profesjonalisert, før 1970-tallets offensive kulturpolitikk på museumsområdet. Her må nok bildet nyanseres noe.

Konservator ved Vest-agder-museet Kathrin Pabst brakte oss tilbake til norske forhold. Hun hadde ett budskap; samlingene kveler oss. Pleiingen og forvaltningen av dem tar all vår tid. Det går på bekostning av andre og viktigere oppgaver, som å være samfunnsaktuelle, lage nye utstillinger som engasjerer og kanskje provoserer.

Foredraget vakte stor begeistring fra salen. Jeg satt bakerst og var ikke fullt så fornøyd,

men innså at jeg var i mindretall. Folk nikket, smilte og takket for et særdeles godt og velformulert foredrag. Det var tydelig at her følte tilhørerne seg hjemme. Selv så tenkte jeg, må det være så kategorisk? Har ikke også samlingene stort potensial for å engasjere og provosere hvis det er målsetningen? Er det ikke snarere *hvordan* samlingene forvaltes som trenger kritikk og problematisering? Er det en motsetning mellom ting og fortellinger slik man kan få inntrykk av ikke bare i Pabst foredrag, men i store deler retorikken om museers samfunnsansvar?

I det perspektivet var neste foredrag desto mer oppløftende. Peter Armstrong fra Royal Armouries Museum i Leeds fortalte hvordan han og hans stab arbeidet for å gjøre museet relevant og interessant for publikum. Museet hører med blant de nasjonale forsvarsmuseene og har som forsvarsmuseer flest, en stor våpensamling som det kan knyttes interessante og viktige historier til. Men det var ikke Armstrongs poeng, han var ikke opptatt av historiene til tingene, men hva disse tingene gjør.

Armstrong presenterte to prosjekter, det ene var en holdningskampanje som skulle forebygge ungdomskriminalitet, og det andre var hvordan museets store samling av våpen ble brukt som bevis i kriminalsaker. I begge tilfeller var gjenstandene viktige som gjenstander. Det var viktige som konkrete og håndfaste bevis, ja, som ting. Særlig tankevekkende var det da Armstrong viste et bilde fra museets magasin. Her lå våpen i hopetall og alle så like, men var forskjellige og enestående da man ikke på forhånd kan si hvilke som en gang kan brukes som bevis.

Armstrong er ingen klassisk skolert museums mann, han har heller ikke bakgrunn fra forsvaret, men kommer fra teaterbransjen så han. Kanskje det var grunnen til at han hadde

et noe annet blikk? I tillegg er Forsvarsmuseene også spesielle, de tiltrekker seg kanskje et særskilt publikum og forvalter gjenstander som kan gjøre noe virkelig galt. Armstrong viste hvordan denne typen spesialmuseer hadde påvirkningskraft langt utover eget ansvarsområde.

Så var det lunsj. Etter lunsj var det tre plenumsforedrag som i følge arrangørene skulle peke på muligheter og ansvar for ABM-institusjonene i rollen som formidlere, ledere og samlere. Først mann ut var Samuel Widmann fra firmaet Geo Google, dernest Ottar Grepstad hentet inn som en kritisk stemme fra norsk offentlighet og til slutt en framtidsforsker fra Institutt for Framtidsforskning i København. Mens plenumsforedragene første dag hang sammen på den måten at de hver for tok for seg utfordringer for museer og arkiv, var disse foredragene mer blandet og de snakket også i liten grad sammen.

Den kritiske stemmen fra norsk offentlighet var mest kritisk, de to andre var mer refererende, nærmest reklamerende, og traff ikke helt det publikumet de var ment å snakke til. Begge fikk imidlertid spørsmål fra salen, noe som kan tyde på at forsamlingen tok i mot disse foredragene på en annen måte enn meg.

Grepstad fikk ikke spørsmål. Salen fikk ikke engang mulighet til verken å spørre eller kommentere på hans innlegg. Det var synd, for Grepstad hadde et noe annet fokus enn det som hadde dominert og som gjerne også dominerer når tema er ABM-institusjonenes samfunnsrolle. Da handler det gjerne om å åpne opp, gjøre tilgjengelig, slippe brukerne til. I Grepstads tale handlet det om noe mer. Han var opptatt av at institusjonene bør delta på andre samfunnsarenaer, på det han omtalte som "meningsarenaene". Det bør de gjøre som kunnskapsinstitusjoner og ut fra egne in-

itiativ, ikke fra statlige direktiv. Grepstad gjorde seg til talsperson for museene som kunnskapsinstitusjoner med kulturfaglig overbygning. Merkelig nok ble det ikke kommentert.

Så var det slutt, lysene ble tent og vi kunne atter bevege oss ut i vakkert høstvær, men hva hadde vi vært med på de to dagen konferansen varte utover et vellykket arrangement? Hva var det som hadde hendt?

På mange måter kan ABM-konferansen 2010 stå som et monument over institusjonen selv. Fra 2011 skal organet opphøre å eksistere, arkiv- og museumsfunksjonene skal flyttes over til Norsk kulturråd, noe Slyngstad i sin tale la vekt på var ønsket fra dem selv. Likevel kan konferansen stå som en demonstrasjon på hva ABM-utvikling har utrettet deres museumssyn og deres samfunnsoppdrag.

ABM-utvikling har vært et statlig organ som har hatt som målsetning å utvikle institusjonene, få dem til å bli mer slagkraftige, gjøre dem til kritiske samfunnsinstitusjoner. Men når staten intervensjonerer er det også en stor fare for at alt blir likt selv om mangfold er målsetningen. Til tross for både gode og tankevekkende innlegg, var det få som fremmet et annet syn. Innleggene bekreftet i stor grad ABM-utviklings målsetning. Det er også grunn til å spørre hvor kritiske kan institusjonene være når staten inviterer? Hvem skal de være kritiske til og hva betyr kritikk i den sammenheng? På sett og vis var det budskapet i Grepstads tale, men den talen ble etterfulgt av taushet.

Så til slutt: Når staten inviterer til fest og feiring, så bør alle også bli inkludert, da er det vanskelig å forsvare en konferanseavgift på hele 3500 norske kroner. Og i tillegg hvorfor var det bare menn som talte (i plenum vel å merke) til en forsamling og en sektor som er så sterkt preget av kvinner? Selv om det neppe

var tiltenkt, er det tankevekkende. På det området fremviste ABM-utvikling en merkelig form for paternalisme.

95

NOTER

1. Redaktionel tilføjelse: Konferencen blev afholdt 11.-12. oktober 2010 på Radisson Blu Plaza Hotel, Sonja Henies Plass 3, Oslo. Konferencens indlæg kan downloades på <http://www.abm-utvikling.no/kalender/abm-utvikling-arranger/abm-konferansen-2010.html>.

**Inger Johanne Lyngø
Dr. art. Rådgiver – Norsk kulturråd*

Address: Grev Wedels Plass 1, N-0151 Norge

E-mail: inger.johanne.lyngo@kulturrad.no